WARIES MISDAADREEKS · Nº 155

BITTERE MEENT IN BLARICUM

De zaak van de vergiftigde erfgooier

Historisch onderzoeksrapport naar de dood van
Aart Vos Rzn., erfgooier en heimeester te Blaricum,
overleden 10 november 1899

Hester Dijkhuis, historisch onderzoeker

RAPPORT IN OPDRACHT VAN A. VOS · SEPTEMBER 2026

Inhoud

Zo werkt dit rapport 4

DEEL I · OPDRACHT EN DECOR

De opdracht 6
Verantwoording van het onderzoek 7
Blaricum, de meent en de Tafelberg in 1899 9
De heide en de berg 12
Een boerenjaar aan de Brink 13
Wie is wie in 1899 15
Overzicht van de bronnen 17

DEEL II · HET DOSSIER VAN 1899

De vergadering van 9 november 20
De nacht op De Drie Linden 26
De apotheek in Laren 32
De herberg: wie ging de gang in 34
De verhoren 37
Het scheikundig verslag 43
De Meentbode en het einde van de zaak 46

DEEL III · DE HEIDE

Het kasboek van de vereniging 50
Het minuutplan van 1832 51
Het schouwboekje van de heimeester 53
Het veldboek van de landmeter 54
Brieven die niet in het dossier zaten 56
Koopakte, legger en uittreksels 59
Na 1899 63

DEEL IV · UW ONDERZOEK

Aan de lezer: de vijf vragen 68
Werkbladen 69
Antwoordformulier 73
Hints in drie niveaus 75
Verzegeld 78
Oplossing: wat er op 9 november gebeurde 79
Nawoord 87

Zo werkt dit rapport

Dit is geen roman maar een dossier. U leest de bronnen die ik in drie archieven en twee familiezolders heb gevonden, in dezelfde volgorde waarin ik ze zelf heb leren kennen. Mijn conclusie staat achterin, verzegeld.

In de nacht van 9 op 10 november 1899 werd de Blaricumse boer Aart Vos ziek, een paar uur nadat hij op een vergadering van erfgooiers het woord had gevoerd tegen de verkoop van een stuk heide aan de Tafelberg. De volgende middag was hij dood. Arsenicum, stelde een scheikundige vast. Zijn neef werd opgepakt en weer vrijgelaten; de zaak werd nooit opgelost.

U kunt de zaak alleen of samen oplossen. Reken op twee en een half tot vier uur. Zo gaat u te werk:

- **Lees de delen I, II en III** in volgorde. Deel I geeft het decor en de personen, deel II het strafdossier van 1899, deel III de bronnen die de onderzoekers van toen nooit hebben gezien.
- **Lees de vijf vragen** op p. 68 gerust al eerder, zodat u weet waar u op moet letten. Op de werkbladen kunt u tijden, personen en kaartgegevens naast elkaar zetten.
- **Vast?** Achterin staan hints in drie niveaus, ondersteboven gedrukt zodat u niet per ongeluk te veel ziet. Niveau 1 wijst alleen een richting.
- **Vul het antwoordformulier in** en open pas daarna de verzegelde oplossing. Daar vindt u bij elke stap de pagina waar het bewijs staat.

Alles wat u nodig hebt om de zaak sluitend op te lossen, staat in dit rapport. Niets in de oplossing berust op feiten die u niet zelf hebt kunnen lezen. Mijn bronnotities, op een paarse ondergrond, geven context maar trekken geen conclusies. Citaten uit 1899 staan in de spelling van toen.

DEEL I

OPDRACHT EN DECOR

Waarom dit onderzoek, hoe het is gedaan, en hoe Blaricum, de meent en de Tafelberg er in 1899 bij lagen.

De opdracht, de verantwoording, het decor, de personen en een overzicht van alle bronnen.

Deel I · 1

De opdracht

BRIEF · Annet Vos aan Hester Dijkhuis · Hilversum, 3 februari 2026

Geachte mevrouw Dijkhuis,

U kent mij niet, maar ik heb uw stuk over de turfschippers in Weesp gelezen en ik denk dat u de juiste persoon bent. Het gaat om mijn overgrootvader, Dirk Vos, geboren in 1870 in Blaricum en overleden in 1942 in Bussum.

In november 1899 is zijn oom Aart Vos aan vergif gestorven. Dirk was zijn erfgenaam en is de dag na zijn dood voor de ogen van de hele Brink opgehaald. Na drie weken liet men hem gaan, „bij gebrek aan bewijs", en zo is het gebleven. In het dorp heette hij tot zijn dood „Dirk van het rattenkruid". Mijn grootmoeder vertelde dat hij op zondag nooit de Brink over liep, maar altijd achterom, langs de akkers.

Ik heb een doos met papieren van hem, en mijn tante heeft de familiepapieren van Aart en zijn vrouw Trijntje, die nooit zijn weggegooid. Ik wil weten wat er toen werkelijk is gebeurd. Als het Dirk was, dan wil ik dat ook weten. Ik betaal uw uren, maar ik vraag u één ding: schrijf het zo op dat een ander het ook kan nalopen. Ik wil geen uitspraak, ik wil het bewijs.

Met vriendelijke groet,

Annet Vos

Ik heb de opdracht aangenomen op voorwaarde dat ik zou opschrijven wat de bronnen zeggen, ook als het voor de familie onwelgevallig was. Mevrouw Vos ging akkoord. Zij heeft het rapport voor publicatie gelezen en geen wijzigingen gevraagd.

Haar wens, „zo opgeschreven dat een ander het kan nalopen", heeft de vorm van dit rapport bepaald. Ik heb de bronnen niet samengevat maar afgedrukt: in transcriptie, met de oorspronkelijke spelling, alleen ingekort waar een passage niets met de

Deel I · 3

Blaricum, de meent en de Tafelberg in 1899

Wie in 1899 vanuit Laren naar Blaricum liep, kwam uit op de Brink: een driehoekig dorpsplein met lindebomen, omringd door boerderijen met rieten kappen, waarvan de achterkant naar de akkers keek. Blaricum telde toen een kleine duizend inwoners, de meesten boer of boerenarbeider. Wat er aan schapen, koeien en grond was, hoorde voor een flink deel bij een eeuwenoude regeling: die van de erfgooiers.

Erfgooiers

Erfgooiers waren de mannelijke nakomelingen van de Gooiers die in 1404 een boerderij met vee bezaten, het jaar waarin graaf Albrecht bepaalde dat het gemeenland van het Gooi „voor altijd ongedeeld" moest blijven. Op dat gemeenland, de heide, de weiden en de bossen, mochten zij hun vee weiden, plaggen steken en hout sprokkelen. Wie werkelijk vee liet grazen, heette een scharende erfgooier; daarnaast was er een groeiende groep niet-scharende erfgooiers, die wel het recht bezaten maar er weinig mee deden: arbeiders, ambachtslieden, zonen die naar de stad waren getrokken.

In de tweede helft van de negentiende eeuw veranderde de heide van waarde. Rijke Amsterdammers ontdekten het Gooi, er kwam een spoorweg naar Hilversum en Bussum, en grond die eeuwenlang alleen schapen had gevoed, kon nu als bouwgrond voor villa's worden verkocht. Over de vraag wie bij zo'n verkoop iets te zeggen had, en wie de opbrengst kreeg, werd in het hele Gooi gestreden. Voor dit rapport is alleen het Blaricumse deel van belang.

De Meentvereeniging

In Blaricum regelden de erfgooiers hun zaken via de Blaricumsche Meentvereeniging, met een bestuur van vier: voorzitter, secretaris, penningmeester en heimeester. De heimeester

Tijdbalk

1404	Graaf Albrecht bepaalt dat het gemeenland van het Gooi ongedeeld blijft.
1815	De grens tussen Huizen en Blaricum wordt over de top van de Tafelberg gelegd.
1832	Het kadaster treedt in werking; het minuutplan van Blaricum legt percelen en meentgrens vast.
1871	Oprichting van de Blaricumsche Meentvereeniging.
1874	De spoorlijn door het Gooi, met station Hilversum, gaat open.
1888	De statuten van de vereniging worden herzien.
1891	Aart Vos wordt heimeester.
juli 1899	Bod van de N.V. „De Tafelberg" op 38 ha heide aan de Tafelberg.
25 okt. 1899	De landmeter van de N.V. meet het perceel in.
9 nov. 1899	Eerste vergadering; twee derde niet gehaald.
10 nov. 1899	Aart Vos overlijdt.
30 nov. 1899	Tweede vergadering; de verkoop wordt aangenomen.
1900	Verkavelingsplan voor het villapark.

Deel I · 4

De heide en de berg

Wie nu over de Blaricummerheide loopt, ziet een natuurgebied. Wie er in 1899 liep, zag een werkplaats. De heide was door mensen gemaakt: eeuwen van schapen, plaggensteken en houtkap hadden de bossen die er na de ijstijd stonden, laten verdwijnen. Rond 1600 was het Gooi al vrijwel boomloos. Er gaat een verhaal dat de laatste boom van de streek als balk in het stadhuis van Naarden werd gebruikt.

Zo'n open landschap was kwetsbaar. Waar te veel schapen graasden of te veel plaggen werden gestoken, kwam het zand bloot en ging het stuiven. Daarom waren de regels over de

De apotheek. Blaricum had geen eigen apotheek. Wie een recept had van de dokter in Laren, liet het daar klaarmaken. Poeders werden afgewogen en in papiertjes gevouwen: een vierkantje papier, twee keer gevouwen en aan de uiteinden omgeslagen. Iedereen die ooit een poeder had ingenomen, kon zo'n papiertje vouwen.

Deel I · 6

Wie is wie in 1899

Leeftijden per november 1899. Alleen personen die in de bronnen een rol spelen.

Op De Drie Linden, de boerderij van Vos aan de Brink

Aart Vos Rzn. · 61, landbouwer, erfgooier, heimeester
Scharend erfgooier, eigenaar van De Drie Linden. Zuinig, koppig, gewend om alles na te tellen. Leed aan een zwakke maag en nam daar poeders voor. Kinderloos.

Trijntje Vos-Ploeger · 57, zijn vrouw
Beheerde de melkerij. Volgens het testament van 1895 kreeg zij De Drie Linden in vruchtgebruik.

Hannes Prins · 23, knecht
Woonde in bij de familie Vos en sliep op de hooizolder boven de koestal.

Dirk Vos · 29, neef van Aart
Zoon van Aarts overleden broer. Niet-scharend erfgooier, arbeider, woonde bij zijn moeder aan de Torenlaan. Volgens het testament van 1895 erfgenaam van De Drie Linden na het overlijden van Trijntje.

Het bestuur van de Meentvereeniging

Evert Bakker · 66, voorzitter
Landbouwer, zat de vergaderingen sinds 1884 voor.

DEEL II

HET DOSSIER VAN 1899

De vergadering, de nacht, de apotheek, de herberg en de verhoren, zoals justitie ze in november 1899 vastlegde.

Bronnen B1 tot en met B22. Lees ze in volgorde: zo kwamen ze ook bij de rechter-commissaris binnen, op de vergaderstukken na, die ik ervoor heb geplaatst.

Deel II · 1

De vergadering van 9 november

Eerst de spelregels van de vereniging, voor zover ze in deze zaak een rol spelen.

B1 · ABM inv. 1 · Statuten der Blaricumsche Meentvereeniging, gedrukt 1871, herzien 1888 (uittreksel)

Art. 3. Lid der Vereeniging en stemgerechtigd is iedere meerderjarige Erfgooier, te Blaricum wonende. Scharende leden zijn zij, die vee op de meent doen weiden en daarvoor het weidegeld voldoen.

Art. 9. Het Bestuur bestaat uit vier leden: een Voorzitter, een Secretaris, een Penningmeester en een Heimeester, door de vergadering gekozen voor den tijd van zes jaren. Bij ontstentenis van een Bestuurslid neemt een ander Bestuurslid diens taak waar.

Art. 11. De Heimeester houdt toezicht op de meent. Hij schouwt jaarlijks in de maand Mei de palen der meent en teekent zijne bevinding aan in het schouwboek, dat aan de Vereeniging toebehoort.

Art. 12. De Penningmeester beheert de kas en de goederen der Vereeniging, daaronder begrepen de middelen tot verpleging der gemeene kudde.

Art. 14. Tot verkoop of verhuur van meentgrond wordt eene meerderheid van twee derden der aanwezige stemgerechtigden vereischt. Wordt die meerderheid niet verkregen, dan wordt binnen vier weken eene tweede vergadering belegd, waarin bij gewone meerderheid wordt besloten.

Art. 15. Bij elke stemming kunnen vijf leden schriftelijke stemming vorderen.

Art. 19. Hij die meentgrond aan zich trekt, of de palen der meent verzet of doet verzetten, wordt uit de Vereeniging gezet, verliest zijn aandeel in de opbrengsten der meent en is gehouden den